

Téma 2 Systémová analýza

- Definice systému
- Cíl systému
- Prvek systému
- Proces systému
- Vlastnosti prvků
- Třída
- Typologie systémů
- Informační systém
- Typologie procesů
- Pravidla správné analýzy
- UML – Unified modeling language

ÚISK – KSA T02

1

1

Proces organizace

Organizace znalostí:

- Záměr = reakce na informační potřebu

- Zdroj = zaznamenaná znalost

= **systémový přístup**

Záměrné (tj. za určitým cílem) vytváření **struktury** umožňující **přístup** k organizovaným zdrojům a jejich **využitelnost**.

Struktura je...

- množina prvků, jejich vlastností a vztahů
- víceméně stálé vzájemné uspořádání složek systému

ÚISK – KSA T02

2

2

Co je to systémový přístup?

klasický newtonovský přístup

- poznávání celku jeho rozdělením na části a studiem jejich vlastností (**redukce, analýza**)
- vztahy mezi částmi se neuvažují
- konkrétní – zajímají nás fyzické části

systémový přístup

- poznávání celku prostřednictvím **vztahů** mezi jeho částmi (**konstrukce, syntéza**)
- **celek může mít vlastnosti nevyplývající přímo z vlastností jeho částí**
- abstraktní – zajímají nás **logické** části

ÚISK – KSA T02

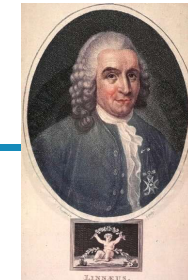
3

3

Carl Linné

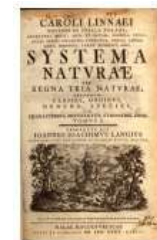
1707 – 1778

švédský přírodovědec a lékař, zakladatel systematického třídění v mineralogii, botanice a zoologii

Systema naturae. 1735

považováno za nejvýznamnější přírodovědecké dílo od dob Aristotelových

ÚISK – KSA T02

4

4

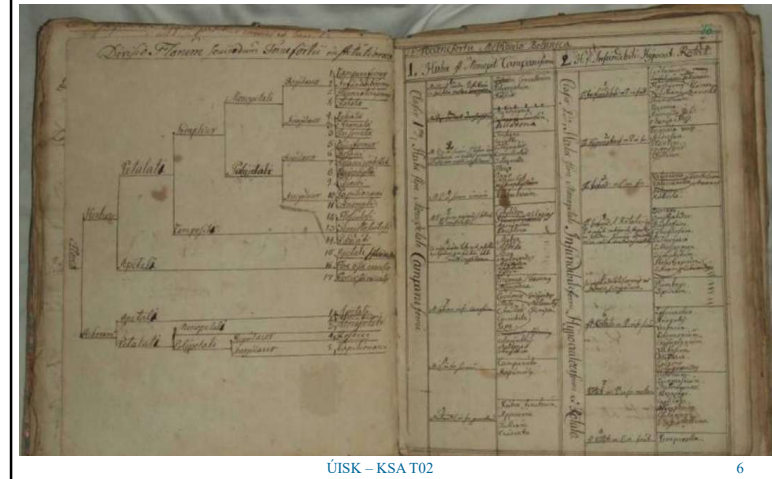
Linného systém organizace znalostí analýza

ÚISK - KSA T02

5

Linného systém organizace znalostí syntéza

ÚISK - KSA T02

6

Zakladatelé systémových věd

Ludwig von Bertalanffy
(1901–1972)

William Ross Ashby
(1903–1972)

Norbert Wiener
(1894–1964)

ÚISK - KSA T02

7

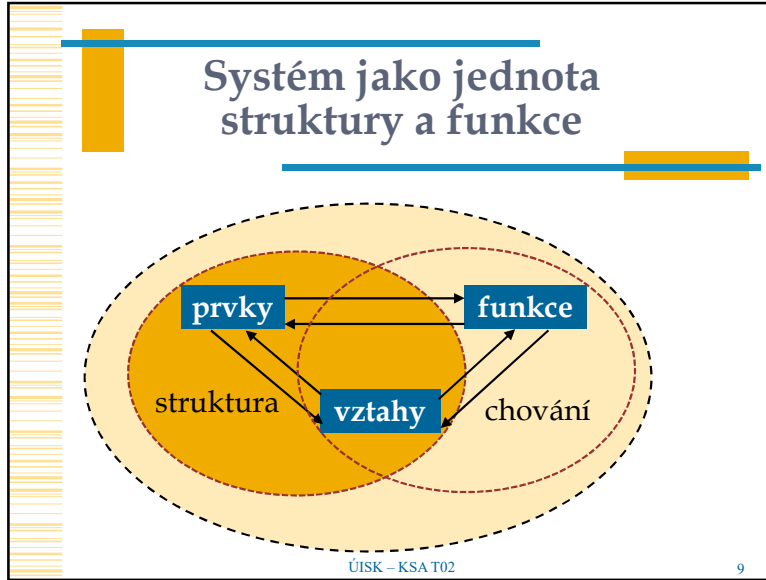
Co je to systém? συστημα z řečtiny: složené, seskupené v celek

Brian Gaines: „Systém je to, co považujeme za systém“

- uspořádaná rozmanitost nějakých objektů (materiálních nebo ideálních)
- množina prvků a vazeb mezi nimi s dynamickým, účelovým chováním, jež může být považována za jeden celek
- jednota struktury a funkce
- jakmile na objektu dokážeme definovat jeho prvky (části) a jejich vztahy, tedy strukturu a fungování objektu, pak jsme do tohoto objektu zavedli systém

ÚISK - KSA T02

8

9

⇒ [Anketa](#) – Co je systém?

Typologie systémů

- přirozené – umělé
- statické – dynamické
- abstraktní – konkrétní
- uzavřené – otevřené
- jednoduché – složité
- deterministické – indeterministické
- vertikální – horizontální
- homogenní – heterogenní
- black box – white box
- tvrdé – měkké

Hodiny

Oceán

Vězení

ÚISK

Matematika

Osobní počítač

Jezevčík

Internet

Natáčení filmu

ÚISK - KSA T02

10

SSM – soft systems methodology

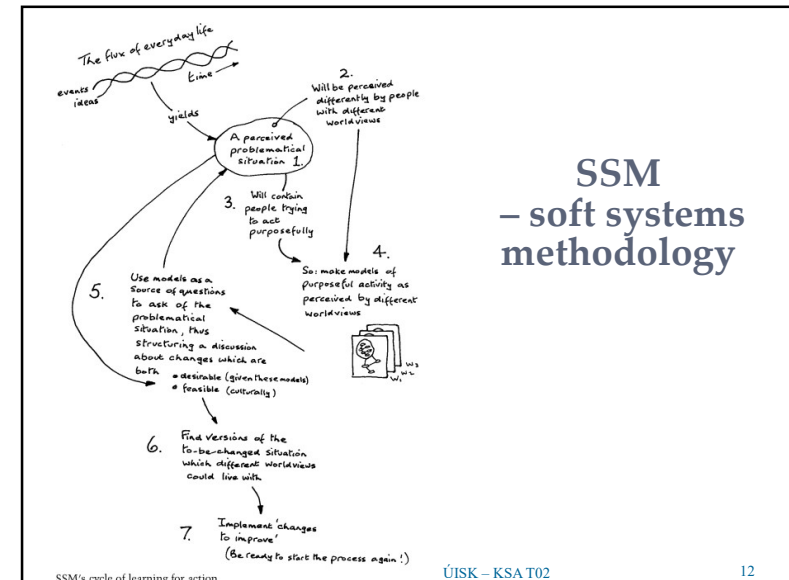
Observer 1 ('hard')
"I spy systems which I can engineer"

Observer 2 ('soft')
"I spy complexity and confusion; but I can organize exploration of it as a learning system"

Peter B. Checkland (1930)

ÚISK - KSA T02

11

12

Více než 20 % pracovní doby *znalostních pracovníků* je věnováno *vyhledávání informací*.
62 % z nich je nespokojeno s výsledky vyhledávání.

Zdroj: Studie Delphi Group, 2004

Problém:
Jak zefektivnit přístup
k informacím a znalostem?

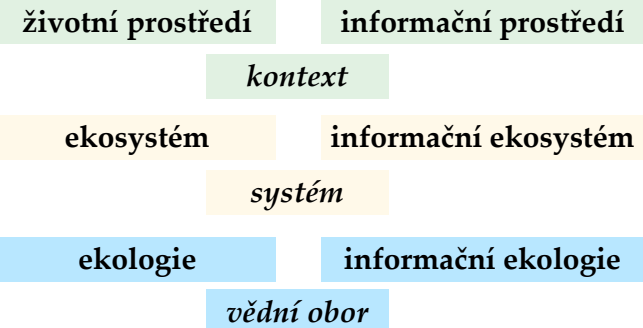
⇒ tvorba/organizace informačního prostředí

ÚISK – KSA T02

13

13

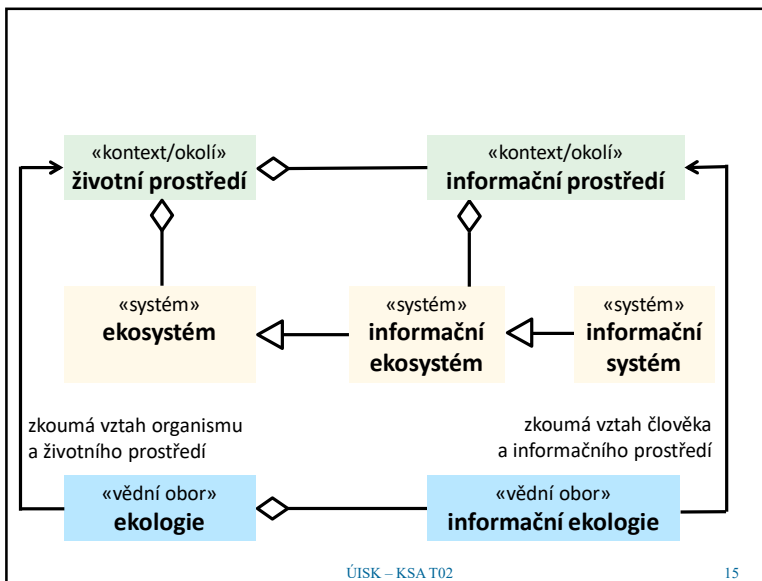
Informační systém a...

ÚISK – KSA T02

14

14

ÚISK – KSA T02

15

15

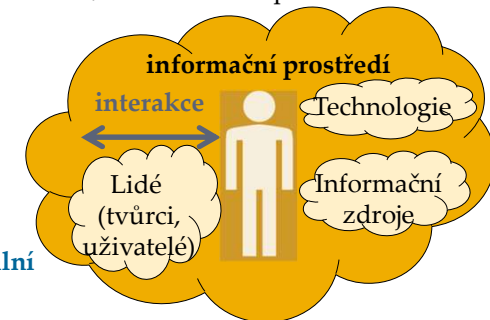
Přírodní vs. informační ekologie

Předmět zkoumání:

Vztah člověka a životního / *informačního* prostředí

životní prostředí:
fyzické, reálné

informační prostředí:
abstraktní, virtuální

ÚISK – KSA T02

16

16

Informační technologie současnosti

Technologie

⇒ **Anketa digitální**

nositelná elektronika

Internet věcí

-KSA T02 17

17

Typologie digitálních informačních ekosystémů dle technologie

- **webová sídla institucí** (intranet / extranet)
- **webové portály, „rozcestníky“, platformy**
- **sociální a citační sítě**
- **datázová centra** (informační agregátoři)
- **digitální knihovny**
- **archivy, repozitáře**
- **obchody**
- **prostředí/ platformy pro komunikaci** (tj. pro sdělování, sdílení a spolupráci)

A další...

ÚISK – KSA T02 18

18

Typologie digitálních informačních ekosystémů dle funkce / odvětví

- **GLAM** (paměťové a fondové instituce)
- **e-byznys**
- **e-government**
- **e-science**
- **e-health**
- **e-learning**
- **informační, kreativní a mediální průmysly**
- **digital humanities**

A další...

ÚISK – KSA T02 19

19

Informační systém

Navržený / řízený / uspořádaný – **organizovaný** / jasně definovaný informační ekosystém

informační prostředí

Lidé (tvůrci, uživatelé)

Technologie

Informační zdroje

= klíčové prvky/subsystémy

ÚISK – KSA T02

Typologie systémů

- přirozené – **umělé**
- statické – **dynamické**
- **abstraktní** – konkrétní
- uzavřené – **otevřené**
- jednoduché – **složitě**
- deterministické – **indeterministické**
- **vertikální** – horizontální
- homogenní – **heterogenní**
- tvrdé – **měkké**

20

Informační systém jako organizovaná součást informačního prostředí

cíl

- Systém umožňující **komunikaci** a **transformaci** informací
- **Přidává hodnotu** a **odstraňuje bariéry** v přístupu k informacím

prvky

- **Model reálného světa**, jehož základními prvky jsou informace

ÚISK – KSA T02 21

21

Funkce informačního systému

- 1) Vykonávání činnosti
- 2) Komunikace = sdělování, sdílení, společná činnost, interakce
- 3) Přístup k informačním zdrojům

ÚISK – KSA T02 22

22

Statické a dynamické pojetí systému (struktura a funkce)

■ prvky	■ procesy
■ vlastnosti prvků / procesů	
■ uspořádání prvků / procesů (vazby, vztahy)	
■ vstupní / výstupní prvky / procesy	
■ subsystém	■ zpětná vazba
■ okolí (prostředí, kontext)	■ chování
■ hranice	■ cíl (účel)

ÚISK – KSA T02 23

23

Proč to není systém?

Isidore Ducasse / Comte de Lautréamont (1846-1870)

„Náhodné setkání deštníku a šicího stroje na stole v pitevně“ Zpěvy Maldororovy

Il est beau comme la rétractilité des serres des oiseaux rapaces; ou encore, comme l'incertitude des mouvements musculaires dans les plaies des parties molles de la région cervicale postérieure; ou plutôt, comme ce piège à rats perpétuel, toujours retendu par l'animal pris, qui peut prendre seul des rongeurs indéfiniment, et fonctionner même caché sous la paille; et surtout, comme la rencontre fortuite sur une table de dissection d'une machine à coudre et d'un parapluie!

ÚISK – KSA T02 24

24

Cíl a chování systému

cíl

- budoucí stav, uspořádání nebo chování, ke kterému systém směřuje nebo které jsou systému vytyčeny

chování systému

- způsob realizace cílů a obecná charakteristika reakce systému na podněty z okolí (= cílové chování)
- souhrn funkcí systému a jejich vzájemných vztahů

Postup při definování systému

⇒ *system je artefakt*

- 1) vymezení hlediska zkoumání, **stanovení cíle**
odlišení od jiných systémů definovatelných na objektu
⇒ **doména, univerzum diskurzu**
- 2) vymezení hranic systému, zahrnutí prvků a procesů
odlišení od okolí, **seznam prvků a procesů**
- 3) proces strukturování
definování **vztahů prvků a procesů**

Vliv cíle na definování systému na příkladu tramvaje

a) cílem je jízda

- ➔ řidič, motor, elektřina, kola, brzdy, startování, zatáčení...

b) cílem je zisk z provozované činnosti

- ➔ revizor, peníze, jízdenky, cestující, označovací strojky, **placení, kontrola...**

⇒ *Cvičení 3*

Vliv cíle na definování systému na příkladu domu

a) cílem je bydlení

- ➔ pokoj, kuchyň, koupelna, okna, dveře, **vytápění, osvětlení...**

b) cílem je zisk z prodeje

- ➔ majitel, kupec, užitná plocha, cena, **úhrada provize, placení, zápis do katastru...**

Obecné metodiky tvorby seznamu prvků a procesů

- 1) **bottom-up / indukce**
od prvku/instance ke kategorii/třídě
- 2) **top-down / dedukce**
od nejvyšší kategorie/třídy k prvku/instanci
- 3) **middle-out**
od nejdůležitějších pojmů (bázové kategorie) „vzhůru“ k nadřazeným kategoriím a „dolů“ k prvkům

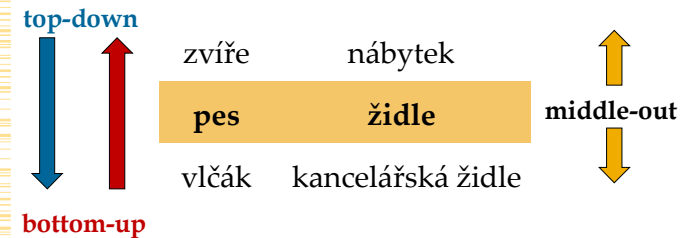
ÚISK – KSA T02

29

29

Bázové kategorie

Lakoffovy příklady bázových kategorií

ÚISK – KSA T02

30

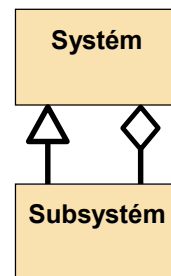
30

Prvek systému *element, instance, objekt, enduring...*

- dále nedělitelná část systému
- část systému, v níž může probíhat nějaký proces

subsystém:

system, který je částí (prvkem) jiného systému

ÚISK – KSA T02

31

31

Proces systému *funkce, operace, událost, perdurant...*

- základní dynamická jednotka systému, vymezená v čase svým definovatelným počátkem a koncem
- **transformuje** vstup na výstup nebo **upravuje** chování systému

ÚISK – KSA T02

32

32

Jaké prvky, jaké funkce?

ÚISK – KSA T02

33

33

⇒ **Anketa** – Prvek nebo proces?

Prvek nebo proces?

liší se **závislostí na čase**:

- **prvek** je v každém časovém okamžiku přítomný celý (3D)
- **proces** je v určitém časovém okamžiku přítomný jen v jedné své části (4D)

kodér – kódování

Co je oběd?

Co je klasifikace?

ÚISK – KSA T02

34

34

Vlastnost

charakteristika, rys, predikát, atribut...

- Pojmenovaná charakteristika prvku / procesu
- Určuje prvek / proces po kvalitativní nebo kvantitativní stránce

Vlastnosti mohou mít **hodnoty**

ÚISK – KSA T02

35

35

Lingvistická pomůcka pro objevení prvků/tříd, procesů a vlastností

Prvek/třída = podstatné jméno

škola, dělník, poezie...

Proces = sloveso

učit se, pracovat, recitovat...

Vlastnost = přídavné jméno

pilný, těžký, krásný...

ÚISK – KSA T02

36

36

Třída, prvek, vlastnost, hodnota

Osoba má **jméno**,
místo bydliště
a **adresu**.

Věra Škodová bydlí v Praze
v Dlouhé třídě 12.

John Carry bydlí v Londýně
v Downing St. 11.

Zájezd má **název**,
destinaci a **termín**.

Plavba po Nilu s pobytem
u moře, Egypt-Hurghada,
20. 6. 2025

Plavba po Nilu s pobytem
u moře, Egypt-Hurghada,
17. 4. 2025

ÚISK – KSA T02

37

37

Třída, prvek, vlastnost, hodnota

(1)

Student

jméno
obor
ročník
ukaž jméno ()
zvol si obor ()
zapiš se do ročníku ()

(2)

Jan Vlček
Knihovnictví

Věra Nová
Ekonomie

Petra Janků
Knihovnictví

Adam Dlouhý
Právo
1

(3)

ÚISK – KSA T02

38

38

Třída, prvek, vlastnost, hodnota

Kniha má **název**, **rok vydání**
a **rozsah**.

Název	• Písně kosmické / Jan Neruda
Vydání	1. vyd. ve SNDK
Nakl. údaje	Praha : SNDK, 1952
Popis (rozsah)	77 s. ; 22 cm

↓
Metadata

Název	• Povídky malostranské / Jan Neruda
Nakladatel	Praha : Dobrovský s.r.o., 2021
Popis (rozsah)	259 stran ; 21 cm

Název	• Povídky malostranské / Jan Neruda
Nakladatel	Praha : Dobrovský s.r.o., 2021
Popis (rozsah)	259 stran ; 21 cm

Co je to kniha?

W? E? M? I?

ÚISK – KSA T02

39

39

Typy prvků / procesů podle umístění v systému

- **vnitřní** (interní)
- **hraniční** – vstupní, výstupní (rozhraní)
- **tranzitivní** (*transient*)
prochází systémem, určitou dobu je jeho součástí
- **vnější** (externí – okolí, prostředí, kontext)

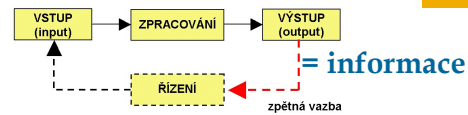

ÚISK – KSA T02

40

40

Typy prvků / procesů podle aktivit v systému

1. základní / zpracovatelský proces/prvek
2. řídicí proces/prvek
  - sledování, monitorování
  - ovládání, regulace
  - omezení
  - cílové chování
3. vstupní proces/prvek
4. výstupní proces/prvek

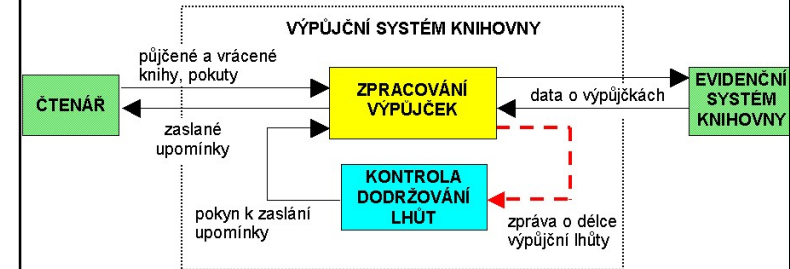
zpracování
informací

ÚISK – KSA T02

41

41

Základní procesy ve výpůjčním systému knihovny

ÚISK – KSA T02

42

42

Zpětná vazba

feedback, feedback loop (smyčka se zpětnou vazbou)

- **Informace o výstupu** systému, která se vrací zpět jako jeho **vstup**
- Poskytuje odpověď na otázku: Je stav a/nebo chování systému v souladu s jeho stanoveným **cílem**?
⇒ Cvičení 3
- **PROBLÉM: Co když je výstupem systému informace?**

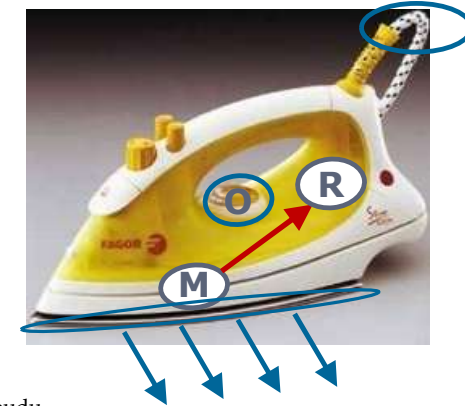
ÚISK – KSA T02

43

43

Zpětná vazba v žehličce

- vstup**
elektřina
- zpracování**
elektřina na teplo
- výstup**
teplo
- omezení O**
nastavení teploty
- monitorování M**
měření teploty
- regulace R**
zapínání/vypínání proudu

ÚISK – KSA T02

44

44

Typy zpětné vazby podle obsažených informací

a) Pozitivní (kladná)

podpora transformace ve stejném směru jako předchozí výstupy

→ exponenciální růst/pokles až exploze/zánik

b) Negativní (záporná)

úprava transformace v opačném směru než předchozí výstupy

→ stabilizace (rovnovážný stav/rovnoměrný pohyb)

45

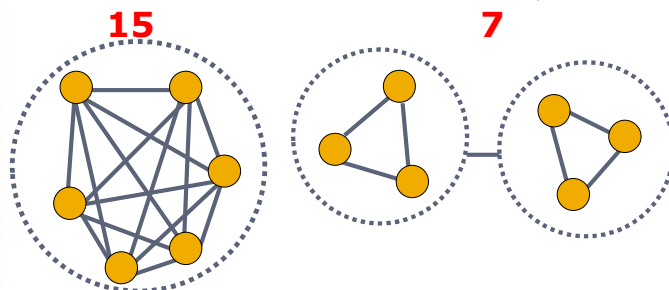
Pozor – zpětná vazba NENÍ:

- řízení
- interakce
- efekt (výsledek) činnosti systému
- opakovaný vstup do systému

46

Jak to, že analýza funguje?

Divide et impera
(rozděl a panuj, *divide and conquer*)

47

Zásady formálně správné analýzy / kategorizace / klasifikace

- Ohraničení/ definování
  - Úplnost
  - Disjunktnost
  - Soudržnost
  - Homogenita
- } celku, částí, vlastností i jejich vztahů

48

Zásady formálně správné analýzy / kategorizace / klasifikace

- **definování** – jasné ohraničení (v prostoru, v čase)
- **úplnost** – zachycení celého rozsahu analyzovaného celku
- **disjunktnost** – třídy se mají vzájemně vylučovat
  - obsahem – intenzí (různé vlastnosti)
  - rozsahem – extenzí (nepřekrývající se části)
- **soudržnost** (koheze, koherence, konzistence)
- **homogenita**, tj. stejná úroveň
  - granularity („velikosti“) a počtu částí
  - abstrakce
  - jednotné kritérium členění

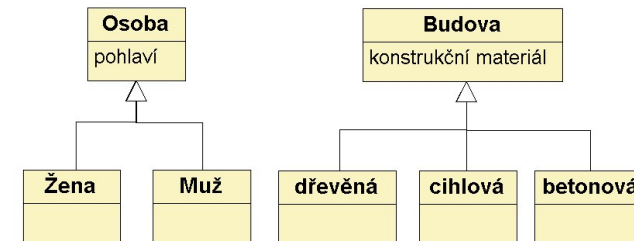
ÚISK – KSA T02

49

49

Úplnost – zachycení celého rozsahu analyzovaného celku

Je to správně?

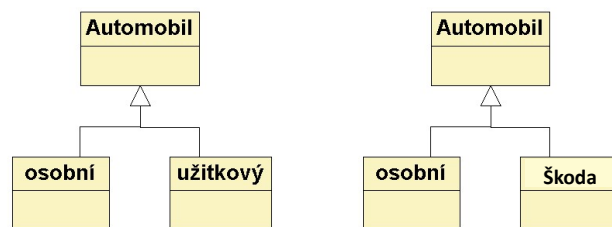
ÚISK – KSA T02

50

50

Disjunktnost – vzájemně se vylučující a nepřekrývající se části/třídy

Je to správně?

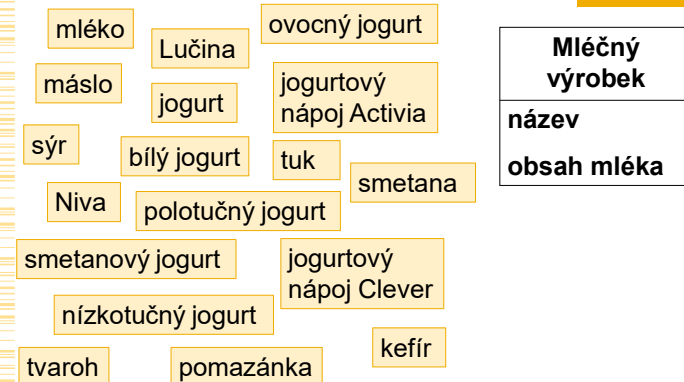

ÚISK – KSA T02

51

51

Soudržnost – koheze, koherence, konzistence tříd / prvků / vlastností

ÚISK – KSA T02

52

52

Soudržnost - koheze, koherence, konzistence tříd / prvků / vlastností

Osoba

číslo
osobní jméno
příjmení
věk
výška

Student
Škola
Učitel
Zaměstnanec

Řešení úkolu 3

Osoba

číslo
osobní jméno
příjmení
věk
výška

atributy

třídy

Škola

funkce / vztahy

studuje ve
učí ve
je zaměstnána ve

ÚISK - KSA T02 53

53

Homogenita stejná úroveň granularity

Stejná velikost částí, stejný počet částí

barvy

červená

modrá

Zinková žlutá

Šedobéžová

Žlutá olivová

Žlutá hořčičná

Žlutá dopravní

Žlutá okrová

Zářivá žlutá

Žlutá kari

Melounová žlutá

ÚISK - KSA T02 54

54

Homogenita stejná úroveň abstrakce

sport

↑

běh   lehká atletika   běh na lyžích   skoky na lyžích   lyžování   skok daleký

Co je špatně na těchto dvojicích?

běh – lehká atletika
běh na lyžích – lyžování

ÚISK - KSA T02 55

55

Homogenita stejná úroveň abstrakce

sport

↑

lehká atletika   lyžování

↑   ↑

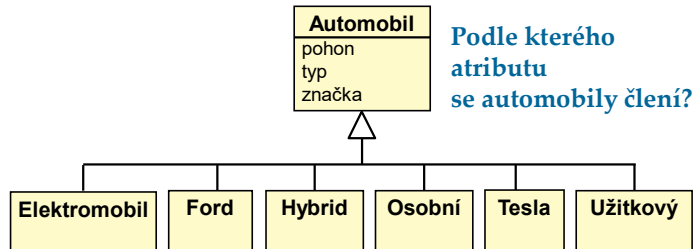
běh   skok daleký   běh na lyžích   skoky na lyžích

ÚISK - KSA T02 56

56

Homogenita jednotné kritérium členění

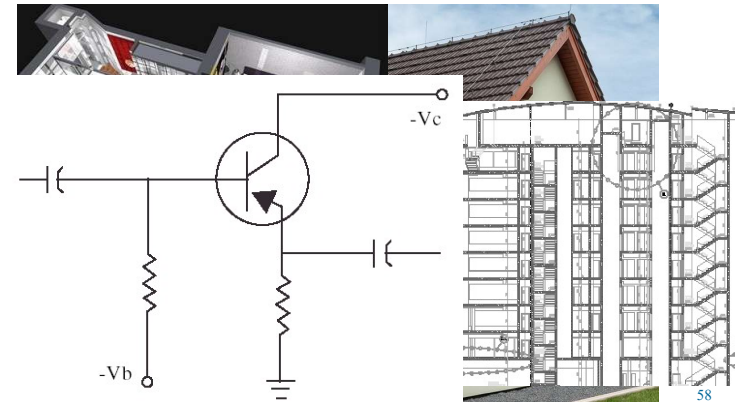
Podle kterého
atributu
se automobily člení?

ÚISK – KSA T02

57

57

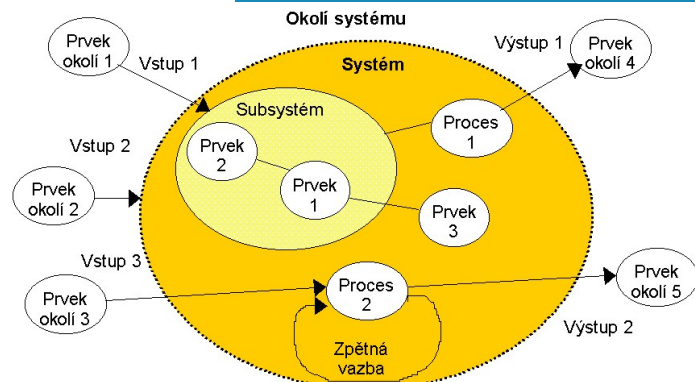
Vizualizace systému

58

58

Vizualizace systému

ÚISK – KSA T02

59

59

UML - Unified modeling language

- standardizovaný jazyk pro záznam, **vizualizaci a dokumentaci** artefaktů systémů s převážně softwarovou charakteristikou
- objektově orientovaný modelovací jazyk
- umožňuje modelovat:

objekty (prvky)
třídy
atributy
operace (funkce)
vztahy

} **systémový přístup**

ÚISK – KSA T02

60

60

„Otcové“ UML (The Three Amigos)

James Rumbaugh

Ivar Jacobson

Grady Booch

ÚISK – KSA T02 61

61

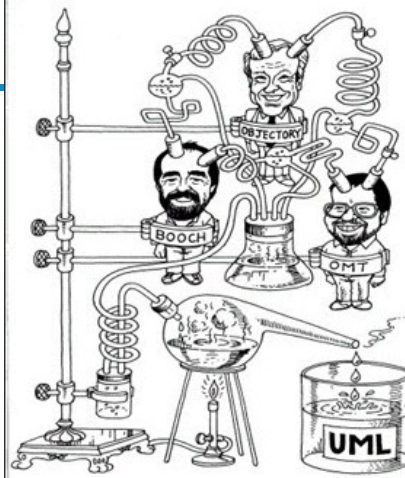
Vznik UML

1995

Rational software

IBM

OMG
OBJECT MANAGEMENT GROUP

ÚISK – KSA T02 62

62

UML

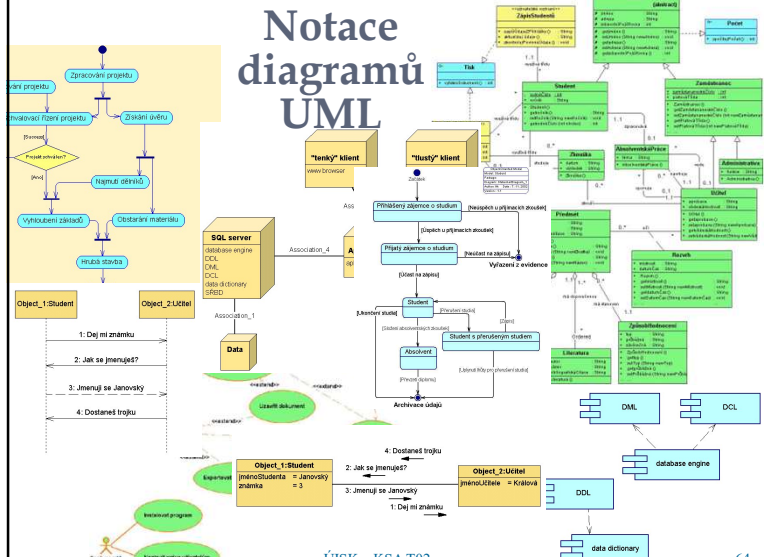
= nástroj modelování (nejen) systémů

diagramy struktury	<p>diagram tříd</p> <p>diagram objektů</p> <p>diagram komponent</p> <p>diagram vnitřní struktury</p> <p>diagram balíčků</p> <p>diagram nasazení</p>
diagramy chování	<p>diagram případů užití (use case diagram)</p> <p>diagram aktivit</p> <p>stavový diagram</p>
diagramy interakce	<p>sekvenční diagram</p> <p>diagram komunikace</p> <p>diagram časování</p> <p>diagram interakce</p>

ÚISK – KSA T02 63

63

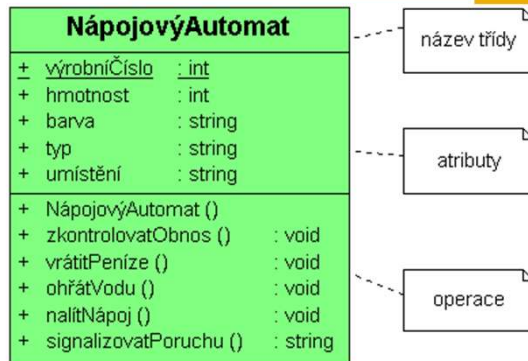
Notace diagramů UML

ÚISK – KSA T02 64

64

Třídy – notace UML

ÚISK – KSA T02

65

65

Třídy a prvky (objekty) v UML

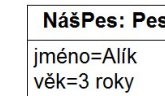
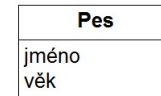
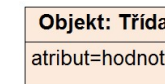
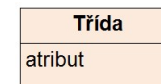

Diagram tříd

Diagram objektů

Třída ($\leftarrow$ *kategorie*)

Instance ($\leftarrow$ *prvek*)

metadata

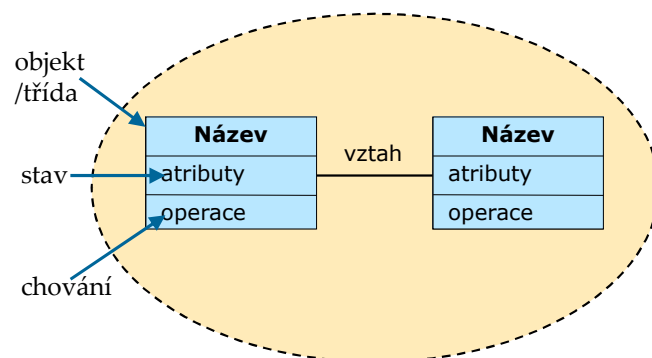
data

ÚISK – KSA T02

66

66

Jednota struktury a funkce znázorněná diagramem tříd UML

ÚISK – KSA T02

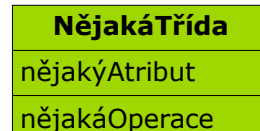
67

67

Konvence UML pro notaci diagramu tříd

název třídy

- podstatné jméno v jednotném čísle, 1. písmeno velké
- víceslovné názvy – CamelCase
- vycentrovat
- tučné písmo

názvy atributů a operací

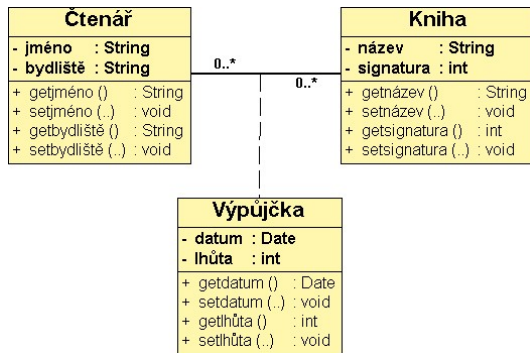
- 1. písmeno malé
- víceslovné názvy – camelCase
- zarovnat doleva

ÚISK – KSA T02

68

68

Diagram tříd UML

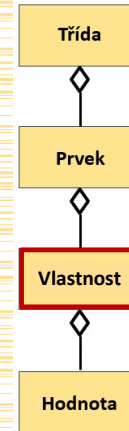

ÚISK – KSA T02

69

69

Rekapitulace pravidel systémové analýzy a jejich aplikace v organizaci znalostí

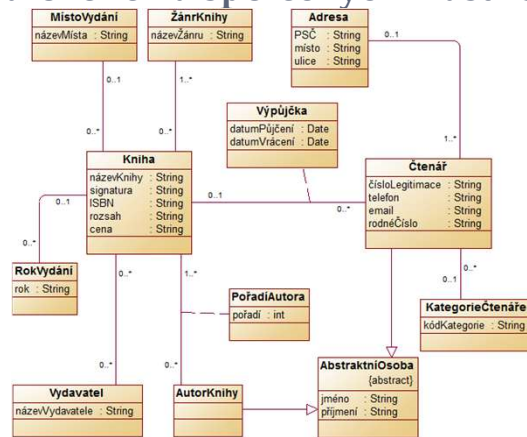
1. **Prvek <je instancí> třídy.**
Třída/kategorie je množina prvků se stejnými vlastnostmi.
2. **Prvek/třída/kategorie <má> vlastnost.**
Vlastnost je specifikací prvku nebo třídy.
3. **Vlastnost <má> hodnotu.**
Třídy ani prvky nemají hodnoty.
4. **Vztah <je> vlastnost** patřící více prvkům nebo třídám.
5. **Metadata = vlastnosti/prvky** (dokumentů) **+ hodnoty.**

ÚISK – KSA T02

70

70

Třídy / kategorie založené na společných vlastnostech

ÚISK – KSA T02

71

71